

ord? Behövs nyheten? Kan den missförstås?

Verkligheten före ordningsmännen

Ett skäl för betydelseutvidgningen är att den (omedvetet?) redan gjorts åtskilliga gånger. I Språknämndens klippregister finns ett antal insändare till dagstidningar, där författaren protesterar mot ett »felaktigt» bruk av amma. Verkligheten tycks ha legat steget före de språkliga ordningsmännen.

I Svenska Dagbladets språkspalt den 9 april 1990 irriteras signaturen »F d språklärare» över en mening i samma tidning den 2 januari: »... den vita babyn som ammar en svart kvinnas nakna bröst.» Bertil Molde kallar denna konstruktion kort och gott »felaktig».

Praktiskt

I Sydsvenska Dagbladet den 17 september 1996 kritiserar en insändare meningen »spädbarn som ammar på näterna» och menar att det borde stå »diar».

Bo Bergman, Sydsvenskans språkvårdare, svarar: »*Dia* används numera nästan bara om djur, och därför vore det kanske praktiskt om vi också kunde använda ett och samma ord när det gäller människor – *amma* – både om att ge och att få modersmjölk.»

Barnläkaren Göran Wenergren, Göteborg, tycker att det idag känns naturligt att acceptera att man säger att barnet ammar. Denna betydelseutvidgning har kommit under den senaste 15-årsperioden. Hans kvinnliga kollega Inga-Lisa Strannegård har samma uppfattning.

Betydelsen av dia också utvidgad

Verbet *dia* har för övrigt genomgått en liknande betydelseutvidgning som *amma*, men i omvänd riktning. Från början var det endast ungarna som diade modern, men verbet kom successivt, och under protester från språkliga purister, att utsträckas även till modern. Idag är båda betydelseerna accepterade, något som framgår av gängse ordböcker.

Det äldsta belägget jag hittat på den språdbarnsorienterade betydelsen finns i Socialstyrelsens broschyr »Lättare att amma» från 1976. Ett avsnitt har titeln: »Behövs AD-vitamin när babyn ammar?»

Aktivt verb behövs

Britta Wistedt har kanske

MEDICINENS SPRÅK

rätt i att bebisar (denna form rekommenderas av Svenska språknämnden) betraktas som aktivare idag än igår. I så fall borde deras aktivitet naturligare beskrivas med ett aktivt verb. Det känns tungt att vara hänvisad till enbart passiva former. I en artikel av Katherine Strangert i Läkartidningen 28–29/95 finns uttrycket »ammande barn». En sådan praktisk formulering vore omöjlig om verbet här måste vara passivt.

På remiss

Personligen har jag blivit förstående inför den utvidgade användning som Katherine Strangert fått in så naturligt i sin artikel. Margareta Westman på Svenska språknämnden svarar ordagrant på min fråga: »Jag har ingenting att invända.»

Men förändringen är ändå en smula omvälvande, så för säkerhets skull skickar jag den på remiss till läsekretsen. Vad tycker ni? Att *ammande barn* låter »tokigt» eller »konstigt» är inget skäl emot, med »konstigt» menas ju bara »ovant», och allt ovan blir med tiden vant. En viktigare kontraindikation vore då om denna subjektväxling kan orsaka missförstånd. Detta förnekas av de barnläkare jag tillfrågat. Alltså: Får barnen *amma* själva eller bara *ammor*?

Hans Nyman

fil lic, språkrådgivare,
Svenska Läkaresällskapet,
Stockholm

Språkliga felbehandlingar

Några språkliga felbehandlingar, utförda av läkare, har inrapporterats till mig av läkarsekreterare. Den första har jag dessutom utsatts för själv som åhörare av ett föredrag. Om vår språkkommitté fungerade som ansvarsnämnd skulle detta fall möjligen gått till varning, de övriga högst till erinran.

Laxantium – genitivform!

I april anmälde en sekreterare på Karolinska sjukhusets anestesiklinik en läkare för att han av (hittills) ohejrad vana dikterade »ett muskelrelaxan-

tium» som singularform till »muskelrelaxantia». Nyligen har jag hört en professor från samma sjukhus föreläsa om heparin, som omväxlande kallades »ett antikoagulans» och »ett antikoagulantium».

Formerna *relaxans* och *coagulans* är presens particip, dvs verbformer som i svenskan slutar på -ande och -ende. Termerna betyder ju avslappande och koagulerande. Den latinska grundformen finns också i termen *presens*, med betydelsen nuvarande eller närvarande. Grundformen på -ns är densamma även i neutrum.

I termer som *ett relaxans* och *ett antikoagulans* är ett neutralt substantiv underförstått, förslagsvis *medicamentum*. Formens *stam* slutar på -nt, den kommer fram i en försvenskad form som *en antikoagulant*.

I latinets grundform är alltså stammens t dolt under s:et, men det visar sig i böjda former, t ex i pluralen *antikoagulantia*. Med rent latinska former kan vi då säga *ett laxans*, *flera laxantia*, *ett antioxidans*, *flera antioxidantia* och *ett stimulans*, *flera stimulantia*.

De flesta plurala neutrer sätter man i singularis genom att byta -a mot -um, t ex *flera narkotika* och *ett narkotikum*, *flera laxativa* och *ett laxativum* etc. Men formen på -ns är som sagt också neutrum singularis. Ändelsen -ntium existerar visserligen, men den betecknar *genitiv pluralis*, vilket väl inte var meningen.

Betydelsen av *laxantium* är alltså »laxermedlens». Givetvis saknas denna form som uppslagsord i medicinska ordböcker, svenska som utländska. Det heter alltså *ett adjuvans*, *ett agens*, *ett laxans* osv, ingenting annat.

Tappa inte p i suppressorgen

En läkarsekreterare på Cancerfonden protesterar mot en doktor som vill stava suppressorgen med ett p. Går detta för sig?

Nej, inte alls. I ord som *depression* och *repression* har den latinska verbstammen *press* fått prefixen *de-* och *re-*. Stavningen är oproblematis. Emellertid anpassar, *assimilerar* de prefix som slutar på konsonant i regel denna till den följande, ofta blir de båda konsonanterna identiska.

Prefixet *ad* (till, vid) assimilerar t ex normalt sitt d före annan konsonant: *accessorisk*, *afferent*, *agglutinera*, *annexa*, *appendix*, *associera*, *attraktion*. Förändringen underlättar uttalet, den är en sorts fonetisk kontaktsmita. Någon gång är den valfri, *adnexa* konkurrerar t ex med *annexa*.

Knappast förvånande är att prefix som slutar på b assimilerar detta före p: *oppression*, *suppression*. Det första p:et är alltså ett assimilerat b, därav dess självklara plats.

Engelskan kan ibland handskas världslöst med latinska konsonanter; när det gäller assimilationer av prefix förblir dock den latinska stavningen alltid intakt. Kombinationen *supr-* i ord av annat ursprung som *supremus* och *supra* kan möjligen ha gjort enkelskrivningen mer frestande.

Latinska -org och grekiska -ic

I Läkartidningen 42/96 talar Helge Brändström och medarbetare om *antiinflammatorika*. Det känns litet petigt att erinra mot bildningen, eftersom den är lättbegriplig och förefaller praktisk.

Suffixet -torius (eller -sorius) är ett latinskt adjektivsuffix. Det läggs alltid till latinska verb och betyder ungefär »som utför verbets handling» eller »som har med verbets verksamhet att göra». *Digestorius* betyder alltså »matsmältande» eller »som har med matsmältning att göra». Andra exempel är *circulatorius* (cirkulations-), *respiratorius* (andnings-), *obturatorius* (tilltäppande), *transitorius* (övergående) och *accessorius* (tillkommande).

Vi försvenskar dem med att sätta på vårt eget -isk, t ex i respiratorisk. Det är däremot omöjligt att förse dessa latinska termer med det grekiska suffixet *ic*.

I engelskan övergår det latinska slutet -orius till -ory. Det mesta kan ju förekomma i detta språk, men något adjektiv som kombinerar det latinska -ory med det grekiska -ic har i varje fall jag ännu inte hittat.

Antiinflammatorisk heter på engelska *antiinflammatory* eller *antiphlogistic*, det är bara att välja språk, latin eller grekiska. Hybrider tycks saknas. Eller hade denna hybrid varit i säck innan den kom i påse? Är den redan spridd?

Hans Nyman

fil lic, språkrådgivare
Svenska Läkaresällskapet,
Stockholm